

Elżbieta Kamińska

Dary i nabytki Działu Ikonografii

Almanach Muzealny 7, 302-317

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Opracowała Elżbieta Kamińska

DARY I NABYTKI DZIAŁU IKONOGRAFII

W

związku z renowacją staromiejskich piwnic i likwidacją ekspozycji stałej, wynikającą z przygotowań do kompleksowego remontu wnętrza kamienic, w których znajduje się Muzeum Historyczne m.st. Warszawy, dostęp do zbiorów został znacznie ograniczony. Dlatego też lata 2008–2012 charakteryzowały się tendencją spadkową w pozyskiwaniu darów i niewielką liczbą zakupionych eksponatów. W sumie w ciągu pięciu lat nabyto trzy zespoły obiektów: negatywy Andrzeja Zborskiego przedstawiające architekturę Warszawy z lat 1960–1980 (najciekawsze z nich pokazują wnętrza starych kamienic z detalami, które w większości już nie istnieją: piece kaflowe, wyposażenie klatki schodowej, drzwi i balustrady); kilkanaście zdjęć o ciekawej ikonografii z warszawskich zakładów fotograficznych, słabo lub wcale nie reprezentowanych w zbiorach; album żeńskiej szkoły Leontyny Rudzkiej (omówiony poniżej).

W 2008 roku Dział Ikonografii swoimi pamiątkami obdarowało 28 osób, w 2009 roku – 20 osób, w 2010 roku – 24 osoby, w 2011 roku – 14 osób i 2012 roku – 7 osób. Przekazały one w kolejnych latach odpowiednio 167, 1279, 286, 169 i 18 obiektów (licząc album ze zdjęciami za jedną pozycję). Najciekawsze i najliczniejsze z nich, omówione poniżej, to fotografie warszawskich rodzin, albumy szkolne, album poświęcony powstaniu warszawskiemu, oryginalny zestaw odbitek z 1944 roku, jeden z zestawów pocztówek. Nie sposób przedstawić wszystkich interesujących darów. Pojedyncze obiekty wzbogacające w sposób istotny nasze zbiory są równie cenne.

Znacznie uzupełnione zostały zbiory dotyczące warszawskich szkół – to nie tylko wartościowe albumy, ale też pojedyncze zdjęcia szkolne: z Instytutu Maryjskiego Wychowania Panien, Rosyjskiego Gimnazjum Realnego, Gimnazjum Męskiego Kazimierza Kulwiecia, Wyższego Seminarium Nauczycielskiego imienia Elizy Orzeszkowej, Gimnazjum Państwowego imienia Narcyzy Żmichowskiej, Gimnazjum Żeńskiego Władysławy Lange.

Wszystkim darczyńcom jesteśmy ogromnie wdzięczni, a zwłaszcza tym, którzy raz okazawszy nam zaufanie, wracają i powierzają nam swoje cenne pamiątki.

1. Album szkoły Leontyny Rudzkiej, karta z fotografią przełożonej i wnętrza klasy VII, fot. nn. ok. 1916 roku

ALBUM SZKOŁY ŻEŃSKIEJ LEONTYNY RUDZKIEJ

„1911 20/VI – 10/IX 1916”

Ks. akc. Dz. Ikonogr. 1256/IK/2008 [il. 1]

Album nr 141 AF 36742-36839

Album w oprawie tekturowej pokrytej materiałem w kolorze bordo, z datą jw. wypełnioną złotą farbą. Wymiary 25,0 x 36,0 x 2,5 cm. Stan zachowania oprawy – średni. Zawiera 97 fotografii naklejonych jednostronnie na 12 kartach. Przedstawiają: przełożoną szkoły, dwa zdjęcia klasy VII, nauczycieli i uczennice.

Trzy pierwsze wymienione fotografie mają format pocztówkowy, pozostałe zbliżony – około 9,5 x 6,0 cm. Niektóre fotografie uczennic są wycięte w koło i na kartach ułożone w kompozycje po kilka sztuk. Stan zachowania zdjęć w większości dobry, wiele uległo wysrebrzeniu. Wszystkie zdjęcia zostały podpisane prawdopodobnie przez właścicielkę albumu.

Autor fotografii nieokreślony.

Zakup od Kazimierza Pieńkowskiego z Łodzi.

Pensja Leontyny (Leonii) Rudzkiej została założona w 1883 roku przez Hermanównę (późniejszą Rudzką) i Jadwigę Papi. Mieściła się przy ulicy Zielnej 13. Siedmioklasowa szkoła cieszyła się uznaniem i renomą. Uczyli tu znani wykładowcy. Niektórzy byli zatrudnieni w kilku tego typu szkołach równocześnie i można spotkać ich wizerunki w albumach innych szkół. Od 1912 roku szkoła miała swój oddział w Konstancinie (obecnie willa Leonówka), a wiele dziewcząt z Warszawy spędzało tam lato. Albumy szkolne były tworzone na pamiątkę i rozdawane uczniom na zakończenie nauki. Zwracają tu uwagę zdjęcia z wnętrza klasy z charakterystycznymi ławkami, katedrą na podwyższeniu i tablicą z napisem: „Młodości! / orla twych lotów / potęga! / 22-III.- 911”, a także fotografie grona pedagogicznego o nobliwym wyglądzie i skromnie ubranych i uczesanych uczennic.

Literatura: L. Królikowski, *Szkolnictwo dawnej Warszawy*, Warszawa 2008.

J. Niklewska, *Prywatne szkoły średnie w Warszawie 1905-1915*, Warszawa 1987.

ALBUMY ŻEŃSKIEJ SZKOŁY HANDLOWEJ TEODORY RACZKOWSKIEJ „1913-16”

MHW Akc. 28/10, Ks. akc. Działu Ikonogr. 1305/IK/10 [il. 2]

Album nr 149 AF 35344-AF 35388; Album nr 150 AF 35389-35435

Albumy z fotografiami w kartonowej szarej oprawie (z ubytkami), przewiązane wstążką, ze złożonym napisem z podkreśleniem: „1913-16”. Wewnątrz każdego z albumów znajduje się 20 kart z kremowego kartonu z przekładkami z cienkiej bibułki oraz z wklejonymi zdjęciami: 43 + jedno luzem w pierwszym albumie i 46 + jedno luzem w drugim. W albumie nr 149 na pierwszej karcie u góry z prawej informacja (ołówkiem): „Z. Grzybowskiej / Warszawa d. 20/VI – 913 r / Zjazd 15 września / 1916 r.” Na dole z prawej suchy stempel: „Il. St. Jankiewicz / Warszawa Świętokrzyska 9”.

Albumy dotyczą tej samej szkoły i tego samego rocznika 1913–1916. Różnią się liczbą zdjęć, podpisów pod zdjęciami i przede wszystkim stanem zachowania okładek i kartonów (ubytki, ślady po zalaniu). Zdjęcia natomiast przetrwały w stanie bardzo dobrym i dobrym, część uległa wysrebrzeniu.

Dar Andrzeja Jopkiewicza z Błonia.

W 1896 roku powstały żeńskie kursy handlowe Teodory Raczkowskiej przekształcone później w siedmioklasową Żeńską Szkołę Handlową. Na początku szkoła mieściła się przy ulicy Żurawiej 6, następnie przy ulicy Marszałkowskiej 80. W roku szkolnym 1913/14 uczyły się w niej 243 uczennice. Fotografie wklejone do albumu przedstawiają grono pedagogiczne i uczennice. Jedyne zdjęcie dołączone luzem (reprodukcja) ukazuje wnętrze klasy z dziewczętami siedzącymi w ławkach. Pan Andrzej Jopkiewicz przekazał również archiwalia i około 20 fotografii, głównie portretów, ze znanych warszawskich zakładów fotograficznych.

Literatura: L. Królikowski, *Szkolnictwo dawnej Warszawy*, Warszawa 2008.

J. Niklewska, *Prywatne szkoły średnie w Warszawie 1905-1915*, Warszawa 1987.

2. Album żeńskiej Szkoły Handlowej Teodory Raczkowskiej, karta ze zdjęciami uczennic, fot. St. Jankiewicz, Warszawa, 1916 rok

FOTOGRAFIE WARSZAWSKICH RODZIN: KOMOROWSKICH, CHMIELEWSKICH, ZIAJOWSKICH I ICH PRZYJACIÓŁ OBIEDZIŃSKICH, KUKIELÓW I SUKIENNICKICH

Ks. akc. Dz. Ikonogr.: 1264/IK/08 – 30 fotografii AF 36901-36931; 1275/IK/09 – 16 fotografii AF 37062-37077; 1288/IK/09 – 7 fotografii AF 35155-35161; 1320/IK/11 – 57 fotografii + dublety AF 35468-35524 (MHW Akc. 16/11) [il. 3, 4]

Razem 110 fotografii z różnych zakładów fotograficznych, w zróżnicowanych formatach.

Dar Elżbiety Chmielewskiej z Zielonki.

Zdjęcia i archiwalia Elżbieta Chmielewska przekazywała w czterech etapach. Dotyczą rodzin, których większa część życia związana jest z Warszawą. Ich losy różnie się układały, zwłaszcza że wiek XX obfitował w tragiczne wydarzenia.

Fotografie matki Elżbiety Chmielewskiej – Stefanii (z domu Komorowskiej) dotyczą okresu maturalnego w Państwowej Szkole im. Narcyzy Żmichowskiej, następne już z czasów okupacji: z dwiema córeczkami przy jednym z budynków Szpitala Ujazdowskiego, gdzie pracował jako lekarz jej mąż Franciszek Chmielewski, inne to wewnątrz sklepu z materiałami piśmiennymi założonego przez Stefanię na ulicy Bednarskiej oraz zdjęcia powojenne ze studentami biologii. Z uczelni Stefania Chmielewska została wyrzucona w 1948 roku, kiedy aresztowano jej męża.

3. Władysław Ziajowski z żoną Konstancją z Piotrowskich,
fot. St. Brzozowski, Warszawa, lata 20./30. XX wieku

Dramatyczne losy Franciszka Chmielewskiego opisane zostały w książce wspomnieniowej (przekazanej również do MHW), pod tytułem „Kwadrans» na Rakowieckiej 1948–1956”.

Ciekawie prezentują się fotografie inżyniera Władysława Ziajowskiego (1879–1942?), którego córki Stefanii Chmielewskiej nazywały „dziadkiem”. Są to między innymi zdjęcia ślubne z żoną Konstancją z Piotrowskich oraz najciekawsze – związane z jego pracą. Po ukończeniu szkoły Wawelberga i Rotwanda (na początku XX wieku) pracował w firmie budowlanej Bracia Horn i Rupiewicz. Brał udział w pracach przy budowie Szpitala Przemienienia Pańskiego, Domu Pod Orłami, Banku Polskiego na Bielańskiej, Muzeum Narodowego, Monopolu Spirytusowego na Pradze i w pracach remontowych Zamku Królewskiego.

Obiedzińscy przenieśli się do Warszawy, na ulicę Stalową po śmierci Jana – głowy rodziny, który jako inżynier kolejnictwa pracował w carskiej Rosji. Zginął podczas I wojny światowej, gdy jego pociąg wjechał na minę. Zdjęcia przedstawiają Mariannę (z domu Zdunowską), jej siostrę Zofię i troje dzieci: Halę, Zosię i Jurka, których wychowaniem i utrzymaniem musiały zająć się kobiety. W zbiorze są fotografie małych dzieci, potem panienek, uczennic i pracowników banku, bowiem obie siostry Obiedzińskie skończyły kursy handlowe i pracowały w Banku Gospodarstwa Krajowego i Banku Handlowym.

Inżynierem kolejnictwa był również ojciec Haliny Kukielówny Mieczysław. Z żoną Marią i małą córeczką mieszkali przez jakiś czas na Krymie. Halina Kukiel ukończyła szkołę muzyczną w Warszawie i uczyła gry na fortepianie w szkole muzycznej I stopnia na ulicy Marszałkowskiej 17, w dawnym mieszkaniu prof. Zbigniewa Drzewieckiego, później zaś na ulicy Świętojerskiej.

Na innych zdjęciach przedstawiona jest rodzina Sukiennickich: Jan Nepomucen (1875–1946), „długoletni pracownik Kolei, b. wice-prezes Prokuratorii Generalnej, b. Naczelnik Poczty i Telegrafu, b. pracownik Polskiego Radia...” – z nekrologu w archiwum MHW. Kolejne sfotografowane osoby to Jadwiga i Wanda Sukiennickie, dzieci Jana i Kazimierzy (z domu Gaertig). Jadwiga (1906–2007) była pianistką, miała dwa dyplomy – wirtuozowski i pedagogiczny. Koncertowała między innymi dla rumuńskiego króla. Uczyć zaczęła jeszcze przed wojną. Miała znakomite podejście do uczniów i była im bardzo oddana. W okresie okupacji udzielała lekcji prywatnych, brała też udział w nielegalnych koncertach.

Po wojnie uczyła w Olsztynie i w Warszawie w Państwowej Szkole Muzycznej II stopnia na ulicy Miodowej. Wanda (1912–?) została prawniczką. Jej mąż Witold Adamczewski zmarł w 1944 roku.

Literatura: fotografie opracowano na podstawie dokumentów złożonych w MHW i informacji od darczyńcy.

4. Prace remontowe na Zamku Królewskim. Na rusztowaniach stoją (wg opisu na rew.): „od lewej strony – /1. student Stomiszewski /2. budow. Skurewicz /3. [budow.] Zieliński /4. Rupiewicz / niżej /5. [nieczyt.] Prażmowski /6. Ziajowski /7. Kapit. [an] Krupa.”, fot. nn. 1922 rok

FOTOGRAFIE WARSZAWSKIEJ RODZINY KAMIŃSKICH, ICH KREWNYCH I OSÓB SPOWINOWACONYCH

MHW Akc. 21/09; ks. akc. Dz. Ikonogr. 1277/IK/09 AF 37080-37100 [il. 5]

Zestaw fotografii wykonanych od końca XIX wieku do II wojny światowej z wielu warszawskich zakładów fotograficznych, w różnych formatach.

Dar Krystyny Zyzak-Kamińskiej z Warszawy.

W zbiorze znajdują się fotografie Wacława Kamińskiego (?–1942), który jak mawiali koledzy, „w dzień służył Bogu, w nocy diabłu”. Muzyk, dyrygent, sufler – pracował w Operze Warszawskiej, a równocześnie był organistą i prowadził chór w kościele św. Krzyża. Otrzymał mieszkanie służbowe na Krakowskim Przedmieściu 1, w którym zamieszkał z żoną i trójką dzieci: Haliną, Jerzym i Krystyną. Jego żona Antonina z Markowskich, bogata panna, popełniła megalomanię, wychodząc za mąż za uboższego muzyka. W młodości była aktorką filmu niemego. Na zdjęciach występuje sama lub z dziećmi. W ślady matki poszła jej córka Halina. Uczennica Zelwerowicza, grała w teatrach dramatycznych, po wojnie zamieszkała w USA. Najczęściej fotografowany był Jurek, który jako dziecko uczestniczył w konkursach piękności i zniewalał jury swoimi „szafirowymi oczami” – jak opowiada jego siostra Krystyna. Był bardzo dobrze wykształcony. Zginął zamordowany w Charkowie, a matka nigdy nie pogodziła się ze śmiercią syna.

Większość fotografii pochodzi ze znakomitych zakładów fotograficznych. Dla Działu Ikonografii prawdziwym skarbem jest zdjęcie matki Wacława – Marii Kamińskiej, które zostało zrobione w zakładzie Jana Cygańskiego w Warszawie przy ulicy Litewskiej 5. Zakład ten do tej pory nie był reprezentowany w naszych zbiorach.

Literatura: fotografie opracowano na podstawie informacji od darczyńcy.

5. Maria Kamińska, fot. Jan Cygański, Warszawa, Litewska 5; awers i rewers

FOTOGRAFIE RODZINY MAGAJEWSKICH Z WARSZAWY

Ks. akc. Dz. Ikonogr. 1259/IK/08 AF 36933-36940 [il. 6]

Zbiór zdjęć przesłany do MHW z listem o nieczytelnym podpisie, został potraktowany jako dar anonimowy. Adresat pisze o zdjęciach: „Przetrwały wojnę koło Kalisza u mojej ciotki o tym samym nazwisku. Zmarła ona, mając 104 lata (w W-wie)”. Rodzina odmówiła przyjęcia zdjęć „[...] niezbyt kulturalnie. Szkoda je wyrzucić, więc może się przydadzą?”. Jest to kilka uroczych zdjęć małego dziecka, potem chłopca, o imieniu Leszek i prawdopodobnie jego rodziców. Wszystkie pochodzą z okresu międzywojennego z warszawskich zakładów fotograficznych, na przykład: „FOT «AREA» / Marszałk.[owska] 50.”, „Salon Sztuki Fotograficznej / «PARADIS» / Warszawa Marszałkowska No 53”, „«ARTI» Warszawa / Marszałkowska 40”, „Mirostaw Rudlicki, Warszawa Marszałkowska 35”.

6. Leszek Magajewski,
fot. „ARTI”, Warszawa, 1932 rok

ALBUM RODZINNY GLINKÓW

Ks. akc. Dz. Ikonogr. 1271/IK/08

Album nr 143, AF 36965-37026. [il. 7]

Album w oprawie tekturowej pokrytej barwionym ciemnym papierem imitującym skórę, z wytłoczeniami (wzór roślinny), z boku okucia z bolcami na klamrę (brak klamry).

Zawiera 12 kart z okienkami na zdjęcia formatu wizytowego i gabinetowego, częściowo wypełniony podobiznami rodziny Glinków i osób nieznanych, część zdjęć luzem, razem 62 fotografie (54 w albumie i 8 luzem).

Na stronie poprzedzającej karty opis otówkiem: „Album rodzinny / Glinków / własność Zbigniewa Glinki”. Część fotografii została opisana przez ofiarodawcę. Oprawa była w bardzo złym stanie zachowania – album został poddany konserwacji.

Dar Izabeli Świerzowskiej z Warszawy.

Rodzina Glinków pochodziła z Mazowsza, dlatego niektóre fotografie zrobiono na przykład w Łomży. Warszawskie zdjęcia wykonano na przełomie XIX i XX wieku w różnych znanych zakładach: Waleriana Twardzickiego, Maurycego Puscha, Jana Mieczkowskiego, Bronisława Mieszkowskiego i innych. Najcenniejsze zdjęcia – rzadko reprezentowane w zbiorach – pochodzą z zakładu A. Jawniszko, ulica Marszałkowska 34 i M.[arii] Borkowskiej, ulica Marszałkowska 88.

7. Marianna Glinka córka Feliksa, fot. M. Januszkiewicz, Warszawa, ok. 1904 rok

TABLEAU: JUBILATOWI FORMIARZE Z F.M. „URSUS”

Ks. akc. Dz. Ikonogr. 1263/IK/08

AF 36900

Il.: „Tęcza”, Wolska 66, 1933 rok; format fotografii 28,5 x 38,0 cm, karton 42,5 x 53,5 cm.

Tableau z wyróżniającym się u góry portretem jubilata (bez podpisu), poniżej na wstędze: „W DNIU IMIENIN / ZACNEMU KIEROWNIKOWI / W DOWÓD DŁUGOLETNIJ WSPÓŁPRACY / FORMIARZE F.M. «URSUS» 19 18/V 33”. Poniżej zamieszczono w kompozycji 52 fotografie portretowe pracowników (podpisane). Ozdobą tableau są rysunki: elementy roślinne, zabudowania fabryczne i różne akcesoria mechaniczne.

Dar Izabeli Kruszewskiej z Sulejówka

ALBUM ZE ZDJĘCIAMI FRANCISZKA GROËRA

MHW Akc. 19/11; Ks. akc. Dz. Ikonogr. 1324/IK/11

Album nr 151 AF 35531-35904

Album w tekturowej oprawie pokrytej materiałem w kolorze czerwonym, w prawym dolnym rogu napis „Album” z podkreśleniem, wypełnione złotą farbą. Zawiera 24 karty z jasnego kartonu o złotonych krawędziach. Na awersie i rewersie kart naklejone są 372 fotografie, z tego jedną przylepiono na kartkę oddzielającą okładkę od kart albumowych oraz jedna dołączona luzem.

Format albumu: 22,5 x 31,5 x 3,0 cm. Większość fotografii jest niewielkich rozmiarów, około 5–6 x 7 cm. Prawdopodobnie wszystkie zdjęcia są wykonane przez fotografa amatora Franciszka Józefa Stefana Groëra (1887–1965) w latach 1903–1905.

Dar Wacława i Teresy Dąbków z Warszawy.

Groërowie to rodzina prawników i lekarzy, o czym świadczą liczne dokumenty rodzinne i pamiątki złożone przez darczyńców w archiwum MHW. Autor zdjęć ukończył prywatną sześcioklasową Szkołę Realną W. Wróblewskiego w Warszawie przy ulicy Złotej 30.

Fotografie przedstawiają miejsca, gdzie Franciszek Groër w latach 1903–1905 pobierał nauki, spędzał wakacje, odbywał wycieczki. Są to widoki Warszawy (około 90), Krakowa, Lwowa, Kijowa, Beresteczka, Kowla, Łucka, Nowostawów i przede wszystkim Perekali – majątku Groërow na Wołyniu. Dzięki zdjęciom poznajemy życie dworu, miejscową ludność, gości, rodzinę, zabawy dzieci, zajęcia młodzieży, ich myśliwskie pasje, ulubione zwierzęta, zwłaszcza konie, zabudowania dworskie, a także wnętrza mieszkań i dworków rodzinnych oraz tamtejsze krajobrazy. Niektóre fotografie są podpisane ołówkiem, dwoma charakterami pisma.

Warszawskie zdjęcia są wyjątkowe, bowiem miasto widziane jest okiem młodego chłopaka, a nie zawodowego fotografa. Kadry nie zawsze są perfekcyjne, ale pokazują ludzi i miejsca rzadziej fotografowane – nie tylko gmachy znane z pocztówek, ale też tętniące życiem ulice: konie zaprzężone do wagonu tramwajowego, morze rosyjsko-polskich sztyldów na Nowym Świecie, żołnierze w rozmaitych mundurach

na głównych ulicach miasta, odpoczynek w parku, konie na Polu Mokotowskim, a także nieudany zamach na generał-gubernatora Konstantina Maksymowicza na ulicy Miodowej z 19 maja 1905 roku.

Franciszek Józef Stefan Groër został wybitnym lekarzem pediatrą, profesorem Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, później dyrektorem Instytutu Matki i Dziecka w Warszawie. W okresie międzywojennym otrzymywał dyplomy i medale na międzynarodowych wystawach fotograficznych (Belgia, Holandia), w 1939 roku pokazał 300 swoich prac na wystawie we Lwowie.

Literatura: dokumenty i pamiątki rodzinne złożone w MHW.

WARSZAWSKIE POCZTÓWKI

Wielokrotnie w ciągu ostatnich pięciu lat do muzeum trafiały zbiory warszawskich pocztówek z różnych okresów: z początku XX wieku, z lat I wojny światowej, okresu międzywojennego, karty przedstawiające zniszczenia z 1939 i 1945 roku, pocztówki powojenne, aż do czasów współczesnych. Ponadto pocztówki patriotyczne i rodzajowe. Przedstawiamy jeden ze zbiorów.

MHW Akc. 57/10; Ks. akc. Dz. Ikonogr. 1313/IK/10

AI 8767-8822

Dar Teresy Kassak z Warszawy

Zbiór ten wyróżnia seria pocztówek wydana przez Polskie Towarzystwo Opieki nad Grobami Bohaterów w Warszawie. Przedstawiają wydarzenia związane z założeniem Grobu Nieznanego Żołnierza: uroczystości we Lwowie, kondukt pogrzebowy w Warszawie, sztandary i wieńce przy grobie Nieznanego Żołnierza – razem 14 pocztówek. Ciekawy jest też zestaw kart warszawskich z widokiem gmachu Państwowego Instytutu Robót Ręcznych przy ulicy Górczewskiej 8, panoram miasta, kościołów, a także pocztówki reklamowe, rodzajowe i wydane z okazji dziesięciolecia Pogotowia Ratunkowego w Warszawie.

FOTOGRAFIE Z POWSTANIA WARSZAWSKIEGO

MHW Akc. 30/10; 55/10; Ks. akc. Dz. Ikonogr. 1306/IK/10, 1311/IK/10

AF 35308-35324; AF 35465

18 oryginalnych odbitek z powstania warszawskiego ze stemplem na rewersie: „Komenda Sił Zbrojnych w Kraju / Sztab VI/Wydział Propagandy”. Stan zachowania bardzo dobry. Format pocztówkowy. Dar Marii Straszewskiej z Warszawy.

Podczas powstania warszawskiego na terenach zajętych przez powstańców działali fotoreporterzy Biura Informacji i Propagandy KG AK. Naświetlone klisze przyносили do wydzielonych punktów, skąd odbitki trafiały na przykład na tablice informacyjne, do redakcji Biuletynu Informacyjnego czy Komendy AK. Oprócz stempla na rewersie pisano datę i pseudonim fotoreportera. Wymieńmy kilku z nich: „Grzegorz” (Leszek Rueger), „Joachim” (Joachim Joachimczyk), „Korczak” (Jerzy Michalski), „Lubicz” (Michał Stabrowski), „Kris” (Sylwester Braun – zgodnie z umową nie zostawiał negatywów), „Giza” (Stanisław Bala), Kozłowski (Wacław Źdźarski), „Hawran” (Albert Gerlach). Na zdjęciach powstałych w rejonie Śródmieścia Północnego i Woli w sierpniu 1944 roku pokazane są między innymi sceny ze zdobywania PAST-y, jeńcy wojenni, dymy nad płonącym miastem, czołg na pl. Wareckim oraz codzienne życie żołnierzy i mieszkańców. Do momentu gdy były jeszcze woda, odczynniki i papier, wykonano tysiące odbitek. Kilkanaście z nich przekazała Maria Straszewska, pseudonim „Emma”, redaktorka Biuletynu Informacyjnego i współpracownica Aleksandra Kamińskiego.

Literatura: W. Jewsiewicki, *Powstanie Warszawskie. Okiem polskiej kamery*, Warszawa 1989.
S. Maliszewski, „Emma” wywiad rzeka z Marią Straszewską, Warszawa 2011.

ALBUM Z POWSTANIA WARSZAWSKIEGO ZROBIONY DLA BARBARY ZAPOLSKIEJ

Ks. akc. Działu Ikonogr. 1294/IK/10

Album nr 148 AF 35299; fotografie AF 35300-35307 [il. 8]

Oprawa szara, kartonowa z 15 kartami przewiązаныmi sznurkiem. Karty zostały częściowo wypełnione zdjęciami, kartkami pocztowymi (dwie: AI 8764, 8765), tekstami wierszy lub piosenek i rysunkami zdobionymi białym tuszem lub farbą. Album powstał w grudniu 1945 roku.

Dar Elżbiety Okły z Warszawy za pośrednictwem Włodzimierza Suchodolskiego i Stanisława Maliszewskiego.

Album został zrobiony przez Zbigniewa Zakrzewskiego dla Barbary Zapolskiej (w dedykacji podane są jedynie imiona), pod koniec 1945 roku. Rysunki prawdopodobnie również wykonał Zakrzewski.

Zbigniew Zakrzewski (urodzony 25 września 1924 roku w Warszawie), pseudonim „Wyskota”, „Kania”, kapral z cenzusem w powstaniu warszawskim w batalionie „Golski”, 3. kompania, pluton 156, numer jeniecki 305.349, mieszka w Kanadzie.

Informacje od ofiarodawczyni i Stanisława Maliszewskiego.

8. Album Powstania
Warszawskiego, strona
z dedykacją, na zdjęciach
Barbara Zapolska i Zbigniew
Zakrzewski, fot. nn. ok. 1945 roku

FOTOGRAFIE FOTOREPORTERA JOHNA VASCHONA Z 1946 ROKU

Ks. akc. Dz. Ikonogr. 1262/IK/08

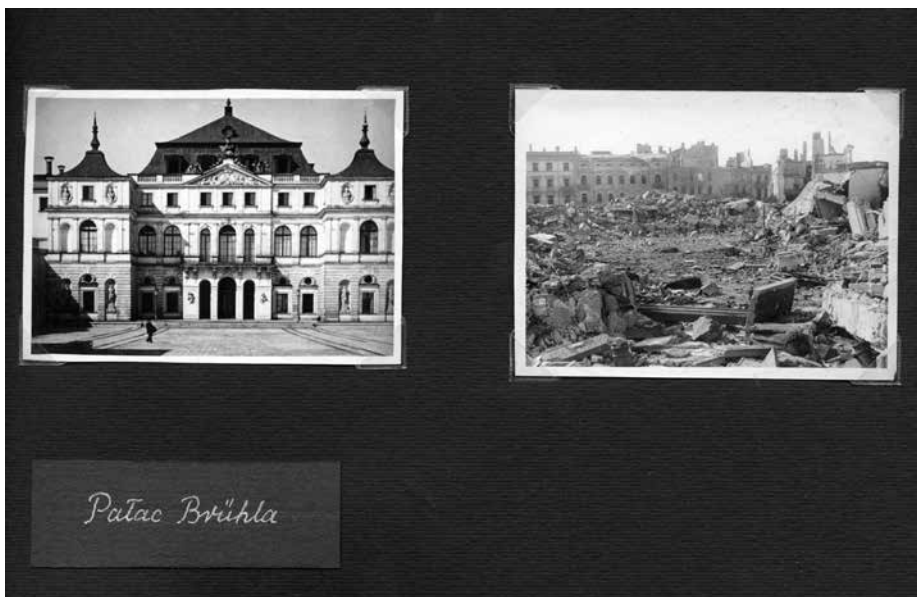
AF 36868-36899, V/998-V/1026 [il. 9]

Fotografie różnych formatów czarno-białe, 61 sztuk, Polska 1946 roku.

Dar Stelli Morawskiej z Warszawy.

Na zdjęciach amerykańskiego fotoreportera Johna Vaschona Polska roku 1946 jest biedna, zniszczona, ale o pięknych widokach. Vaschon przejechał dostownie od morza po Tatry, bowiem zdjęcia pochodzą z Gdańska, Zakopanego, Łowicza, z miejsc niezidentyfikowanych i z Warszawy. W stolicy Amerykanin zamieszkał w hotelu Polonia, jednym z nielicznych budynków, które nie ucierpiały podczas wojny. Najciekawszym zdjęciem warszawskiej części zbioru jest widok z okna hotelu na ruiny miasta, „parterową” Marszałkowską i kolejki do ciężarówek wożących ludzi na Pragę, są też oczywiście zdjęcia ruin. Ale młodego reportera z Ameryki zafascynowali przede wszystkim ludzie, którzy w tych ruinach mieszkali, pracowali, handlowali... Pokazuje ofiary wojny, kobiety z koszami chleba, rozdawanie darów z paczek UNRA, wieńce przy zniszczonym Grobie Nieznanego Żołnierza. Zdjęcia Johna Vaschona pokazane zostały na wystawie *Warszawa i jej mieszkańcy 1945-1956* w MWH w 1995 roku.

Literatura: folder wystawy *Warszawa i jej mieszkańcy 1945-1956*, MWH 1995 rok.

Na górze: 9. Widok z hotelu Polonia , fot. J. Vaschon, 1946 rok

Na dole: 10. Album Warszawa oskarża, dyptyk: pałac Brühla, fot. Z. Chomętowska lata 30. XX wieku, zniszczony pałac Brühla, fot. E. Falkowski 1945 rok

ALBUM WARSZAWA OSKARŻA

MHW Akc. 100/08; Ks. akc. Dz. Ikonogr. 1274/IK/09

Album nr 147 AF 35100-35150 [il. 10]

Oprawa tekturowa pokryta płótnem w kolorze zielonym z wyciśniętym napisem „WARSZAWA OSKARŻA”. Album trafił do MHW jako destrukta. Po konserwacji na nowych 25 kartach naklejono 50 zdjęć według dawnego układu oraz podpisy wycięte ze starych kart. Na każdej stronie zamieszczono po dwa zdjęcia, które tworzą dyptyki, to znaczy pokazano ten sam obiekt z lat 30. XX wieku i zniszczony z 1945 roku. Na ostatniej karcie (26.) naklejono wycięte z poprzedniego albumu: informację o autorach zdjęć „Foto Z. Chomętowska «CiF»” i dedykację: „Ob. Prezydentowi miasta / Zabrze / Pawłowi Dubielowi / BOS / Zabrze / 18.VI.1945”.

Il. Zofia Chomętowska, Edward Falkowski.

Wystawa *Warszawa oskarża* została zorganizowana w Muzeum Narodowym w Warszawie przez Biuro Odbudowy Stolicy. Trwała od 3 maja do czerwca 1945 roku. Pokazywała w sposób niezwykle wymowny zniszczenia polskiego dziedzictwa podczas II wojny światowej. Album prawdopodobnie towarzyszył wystawie lub powstał tuż po jej zakończeniu. W albumie wykorzystano jedynie zdjęcia spółki CiF – Chomętowska i Falkowski, pomijając innych autorów zdjęć prezentowanych na wystawie, na przykład Tadeusza Przypkowskiego i Marii Chrzęszczowej.

Literatura: A. Kotańska, *Dokumentacja fotograficzna wystaw: Warszawa wczoraj, dziś, jutro (1938 rok) i Warszawa oskarża (1945 rok) w zbiorach Muzeum Historycznego m.st. Warszawy*, w: „Almanach Muzealny”, t. 2, Warszawa 1999, s. 291–313.